

Πρόγραμμα Πνευματικής Ζωής¹

Ἡ Συμμετοχή στίς ἱερές ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας

1. Ἡ σημασία τῆς συμμετοχῆς στίς ἱερές ἀκολουθίες καί ἐιδικά στή θεία λειτουργία

Τό πρῶτο θέμα γιά τή στράτευση μας στόν πνευματικό ἀγώνα, τό πιό σημαντικό στό πρόγραμμα τοῦ πνευματικοῦ ἀγώνα πού θά μᾶς ὀδηγήσει στήν κοινωνία μέ τό Θεό εἶναι ἡ **συμμετοχή στίς ἱερές ἀκολουθίες τίς Κυριακές καί τίς ἑορτές.**

Γιατί θεωροῦμε ὅτι τό θέμα αὐτό εἶναι τό πιό σημαντικό τοῦ πνευματικοῦ προγράμματος; Γιατί αὐτό λαμβάνει χώρα, γενικά, μία φορά τήν ἑβδομάδα, δηλαδή τήν Κυριακή, καμιά φορά καί ἑορτές. Γιά τίς ἑορτές τά πράγματα εἶναι κάπως ἐλαστικά, μέ τήν ἔννοια ὅτι τίς περισσότερες φορές οἱ ἑορτές εἶναι ἐργάσιμες ἡμέρες καί ἔτσι δέν μποροῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νά συμμετέχουν στίς ἱερές ἀκολουθίες τους, ἰδιαίτερα αὐτῶν τῶν ἑορτῶν πού δέν ἔχουν κοινό ἑορτασμό γιά ὅλους τοὺς χριστιανούς, ὅπως εἶναι τά Χριστούγεννα, τό Πάσχα κ.λ.π.

Ὅποιος θέλει νά ἔλθει σέ κοινωνία μέ τό Θεό, **ὅποιος θέλει νά κάνει κάτι πού νά τόν φέρει κοντά στό Θεό, πρέπει νά μπεῖ στήν κοινότητα αὐτή πού λατρεύει τό Θεό.** Ἐστω καί ἂν ἀπό τήν ἀρχή δέν εἶναι πεπεισμένος πάνω σ' αὐτό τό θέμα, ἔστω καί ἂν ἀπό τήν ἀρχή δέν μπορεῖ νά ἀφιερωθεῖ στή λατρεία τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἀπαραίτητο νά μπεῖ μέσα στήν κοινότητα τῶν πιστῶν καί νά πράξει ὅ,τι κάνουν οἱ πιστοί. Ὑπάρχουν χριστιανοί, καί μάλιστα ὀρθόδοξοι χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι δέν πηγαίνουν τήν Κυριακή στήν Ἐκκλησία, ἀλλά πηγαίνουν ἄλλες ἡμέρες. Γιά παράδειγμα, πηγαίνουν τήν Τετάρτη τό ἀπόγευμα στήν παράκληση ἢ τήν Παρασκευή στό ἱερό εὐχέλαιο.

Ἐμένα δέ μέ εὐχαριστεῖ αὐτό τό πρᾶγμα. Καί δέ μέ εὐχαριστεῖ, ὄχι διότι δέ θά ἤθελα νά πηγαίνουν οἱ χριστιανοί στήν Ἐκκλησία καί ἄλλες ἡμέρες, ἐκτός ἀπό τήν Κυριακή καί τίς ἑορτές. Δέ μέ εὐχαριστεῖ, διότι οἱ ἄνθρωποι, μέ τό νά πηγαίνουν στήν Ἐκκλησία μόνο γιά τό εὐχέλαιο, γιά τήν παράκληση, σέ ἄλλες δηλαδή ἀκολουθίες ἐκτός τῆς θείας λειτουργίας, ἐπιδιώκουν νά ἰκανοποιήσουν κάποιες προσωπικές ἐπιδιώξεις, οἱ ὁποῖες δέν εἶναι πάντοτε θρησκευτικοῦ περιεχομένου, ὅπως ἡ ἀφοσίωσή τους στή σχέση μέ τό Θεό. Ἀντίθετα, συνήθως ἐπιδιώκουν κάτι πού αὐτοί ἐπιθυμοῦν. Γιά παράδειγμα: οἱ ἄγαμοι γιά τήν ἀνεύρεση συντρόφου, οἱ ἀσθενεῖς γιά τήν υγεία, οἱ ἀποτυχημένοι γιά τήν ἐπιτυχία στή ζωή, αὐτοί πού ἔχουν οἰκογενειακά προβλήματα γιά τήν ἐπίλυσή τους, αὐτοί πού ἔχουν ἐξετάσεις γιά τήν ἐπιτυχία. Δηλαδή, πάντα γιά κάποια πράγματα πού δέ συνδέονται ἄμεσα μέ τήν πνευματική ζωή, ἀλλά μέ τήν ἐπίγεια, κάτω, βέβαια, ἀπό τήν εὐλογία τοῦ Θεοῦ.

Ἐγώ δέν ἀναφέρομαι σέ κάτι τέτοιο. Ἀναφέρομαι στή **συμμετοχή στίς ἱερές ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας μέ τήν ἐλπίδα τῆς προσέγγισης τοῦ Θεοῦ. Δηλαδή νά φέρουμε τό Θεό κοντά μας, νά αισθανθοῦμε ἐμεῖς κοντά στό Θεό, νά μποῦμε σέ μία ἀτμόσφαιρα πού χαρακτηρίζει τή λατρεία τοῦ Θεοῦ.** Εἶναι πολύ λίγοι οἱ χριστιανοί οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὑπ' ὄψιν τους τήν κοινωνία μέ τό Θεό, ἔστω καί ἂν βλέπουμε πολλούς χριστιανούς νά πηγαίνουν τήν Κυριακή στήν Ἐκκλησία. Οἱ ἄνθρωποι πού πηγαίνουν στίς εἰδικές ἀκολουθίες πού ἀναφέραμε εἶναι ἀπό

¹ Ἀπό τό βιβλίο τοῦ π. Κωνσταντίνου Καραϊσαρίδη: «Ὁ Γέροντας Θεόφιλος Παραϊάν - Χωρίς φῶς, φωτισμένος», ἐκδ. Ἄθως, Ἀθήνα 2007.

αυτούς που γενικά δέν πηγαίνουν τίς Κυριακές. Αυτό είναι πολύ κακό! Καί γιατί είναι κακό; Διότι ή Κυριακή είναι μία ήμέρα που ανήκει στό Θεό, δέν ανήκει σέ μᾶς, ἄν βέβαια πιστεύουμε ἀληθινά στό Θεό. Ἄν δέν πιστεύουμε στό Θεό, τότε ἀσφαλῶς είναι μία ήμέρα ὅπως ὄλες οἱ ἄλλες, μέ τή διαφορά ὅτι είναι ἀργία καί δέ χρειάζεται νά πᾶς στήν ἐργασία σου. Μία ήμέρα που ἔχεις περισσότερο χρόνο γιά τόν ἑαυτό σου, χρόνο που μπορεῖς νά τόν διαθέσεις ὅπως θά ἤθελες.

Ἀλλά, βέβαια, ἐμεῖς δέ βλέπουμε ἔτσι τήν Κυριακή. Ἐμεῖς τή θεωροῦμε ὡς μία ήμέρα ἀφιερωμένη στό Θεό· κατά τήν ὁποία κάνουμε πράγματα που εὐαρεστοῦν τό Θεό. Τί είναι αυτό που κάνουμε γιά τό Θεό; Κάνουμε ἀκολουθία, θεία λειτουργία!

Ἡ λέξη λειτουργία² είναι ἑλληνική καί κυρίως σημαίνει τήν ἱερή ἀκολουθία τῆς ἐκκλησίας μέ τήν ὁποία τά προκειμένα εὐχαριστιακά δῶρα, ὁ ἄρτος καί ὁ οἶνος, μετά ἀπό συγκεκριμένη προετοιμασία, μεταβάλλονται μέ τήν κάθοδο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατόπιν ἱερατικῆς ἐπικλήσεως σέ Σῶμα καί Αἷμα τοῦ Κυρίου καί Θεοῦ καί Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καί μέ αὐτά μεταλαμβάνουν ὁ ἱερέας καί οἱ πιστοί. Αυτό, δηλαδή, είναι ἡ θεία λειτουργία: ἡ πιό σημαντική ἀκολουθία τῆς ἐκκλησίας, κατά τήν ὁποία οἱ πιστοί ἔχουν τή δυνατότητα νά μεταλάβουν τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Σωτήρα Χριστοῦ.

2. Τά πνευματικά ὀφέλη τῆς συμμετοχῆς στίς ἱερές ἀκολουθίες καί τή θεία λειτουργία

Δέ μεταλαμβάνουν ὄλοι οἱ χριστιανοί που ἔρχονται στή θεία λειτουργία. Ἀλλά ὄλοι οἱ χριστιανοί που πηγαίνουν στή θεία λειτουργία παίρνουν τή χάρη τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μέ τά μέτρα τά πνευματικά στά ὁποία βρίσκονται. Γιά παράδειγμα, οἱ ἱερατικές εὐλογίες που δίδονται στούς πιστούς κατά τή θεία λειτουργία είναι πολύ σημαντικές. Σέ κάθε θεία λειτουργία λέγεται τέσσερις φορές γιά ὄλους τούς χριστιανούς: «Εἰρήνη πᾶσι». Σέ κάθε λειτουργία λέγονται τά λόγια: «Πάντων ἡμῶν μνησθεῖη Κύριος ὁ Θεός ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων»· σέ κάθε θεία λειτουργία λέγεται τό: «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καί ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί Πατρός καί ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἴη μετά πάντων ἡμῶν»· σέ κάθε θεία λειτουργία λέγονται τά λόγια: «Καί ἔσται τά ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ καί Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετά πάντων ἡμῶν»· σέ κάθε θεία λειτουργία λέγεται: «Σῶσον Κύριε τόν λαόν Σου καί εὐλόγησον τήν κληρονομίαν Σου»· σέ κάθε θεία λειτουργία λέγεται: «Εὐλογία Κυρίου καί ἔλεος Αὐτοῦ ἔλθοι ἐφ' ἡμᾶς τῇ Αὐτοῦ Θείᾳ χάριτι καί φιλανθρωπία πάντοτε, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Γι' αὐτό, αὐτοί οἱ ὁποιοί πηγαίνουν στίς ἀκολουθίες κατά τή διάρκεια τῆς ἐβδομάδας, ἔστω καί μέ τήν προσδοκία νά ἐκπληρωθοῦν κάποιες ἐπιθυμίες τους, θά ἦταν καλό νά πηγαίνουν καί τήν Κυριακή, ἀκόμη καί μέ τήν προσδοκία που ἀναφέραμε, γιατί ἡ θεία λειτουργία είναι πιό γεμάτη μέ εὐλογίες ἀπό κάθε ἄλλη ἀκολουθία.

Ἐγώ ἐπιμένω στή συμμετοχή στή θεία λειτουργία! Ἐξάλλου, είναι τό ἐλάχιστο που μπορεῖ νά κάνει ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ἀναφερόμαστε στή συμμετοχή στίς ἱερές ἀκολουθίες. Θά ἔπρεπε,

² Ἐδῶ ὁ Γέροντας Θεόφιλος δέν κάνει ἐτυμολογία τῆς λέξης «λειτουργία», ἀλλά ἐνδιαφέρεται γιά τό περιεχόμενο τῆς λέξης. Ὁ ὄρος «λειτουργία» στά ἐκκλησιαστικά κείμενα, τούς ἱερούς κανόνες τῶν τοπικῶν καί Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἀρχικά σήμαινε ὁλόκληρη τή χριστιανική λατρεία. Στή συνέχεια ἐπικράτησε νά χαρακτηρίζε ἀποκλειστικά τό μυστήριο τῆς θείας εὐχαριστίας (πρὸβλ. Ε. Θεοδώρου, Μαθήματα Λειτουργικῆς, τεύχ. Α', 1975, σ. 41 κ.έξ.).

βέβαια, νά συμμετέχουμε καί σέ ἄλλες ἱερές ἀκολουθίες πού ἔχουν ἕνα ρόλο προετοιμασίας. Καί ἐπειδή ἡ θεία λειτουργία εἶναι ἡ κορυφή, τό ἀπόγειο τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, ὅσοι ἀπό τούς ἱερωμένους θέλουν νά λειτουργήσουν προετοιμάζονται μέ ἄλλες ἱερές ἀκολουθίες. Ἡ θεία λειτουργία δέν εἶναι μία ἀκολουθία πού τελεῖται ἄσχετα μέ ἄλλες ἀκολουθίες. Γι' αὐτό καί στά γαλλικά, γιά παράδειγμα, λειτουργία ὀνομάζονται καί οἱ ὑπόλοιπες ἀκολουθίες.

Ἐμεῖς, ὅταν λέμε θεία λειτουργία, κατανοοῦμε ἕνα συγκεκριμένο πρᾶγμα. Τίς ἄλλες ἀκολουθίες τίς θεωροῦμε κάτι ἄλλο. Στήν πραγματικότητα οἱ ἄλλες ἀκολουθίες δέν εἶναι κάτι ξεχωριστό, ἀλλά εἶναι μέσα προορισμένα νά μᾶς παρουσιάσουν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, μέσα γιά νά ἐξωτερικεύσουμε μέ τά λόγια τους τόν ψυχικό μας κόσμο, μέσα γιά νά προσευχηθοῦμε καί νά διδαχτοῦμε, γιὰ **μέσα στά πλαίσια τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν προσευχόμεστε καί διδασκόμαστε**. Διδασκόμαστε προσευχόμενοι καί προσευχόμεστε διδασκόμενοι. **Σ' αὐτό τό στόχο προσβλέπουν οἱ εὐχές τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν.**

Ὅταν πηγαίνεις στήν Ἐκκλησία καί δέν ὑπάρχει ἀκολουθία, μπορεῖς νά προσεύχεσαι μέ τίς προσευχές σου καί μέ τά λόγια σου, ἀλλά δέν εἶσαι δεσμευμένος, ὅπως συμβαίνει μέ τίς σκέψεις πού ἐμπεριέχονται στίς ἱερές ἀκολουθίες. Γιά παράδειγμα, στή θεία λειτουργία λέγεται: «*Ἄνω σχῶμεν τάς καρδίας*» καί ἐμεῖς ἀπαντᾶμε: «*Ἐχομεν πρός τόν Κύριον*». Καί λέμε τά λόγια «*Ἐχομεν πρός τόν Κύριον*», ἔστω καί ἂν δέν ἔχουμε τίς καρδιές μας δοσμένες στόν Κύριο, ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ τάξη καί ἡ ἀκολουθία. Βέβαια, στήν πραγματικότητα ἐμεῖς **γι' αὐτό τό λόγο εἴμαστε στήν ἀκολουθία, γιά νά προσφέρουμε στόν Κύριο τίς καρδιές μας, νά τίς ἀνεβάσουμε ψηλά, νά μὴν τίς ἔχουμε καθηλωμένες στή γῆ.**

3. Ἡ θεία λειτουργία μᾶς εἰσάγει ἀπό πῶρα στήν παραδείσια δοξολογία τοῦ Θεοῦ

Στή θεία λειτουργία λέγεται καί ψάλλεται: «*Πᾶσαν νῦν βιωτικήν ἀποθώμεθα μέριμναν, ὡς τόν βασιλέα τῶν ὄλων ὑποδεξόμενοι*». Γιατί λέμε αὐτό τό πρᾶγμα; Γιατί **ὁ ρόλος μας στή θεία λειτουργία εἶναι νά εἰκονίσουμε τά χερουβείμ, νά κάνουμε ἐδῶ στή γῆ αὐτό πού γίνεται στόν οὐρανό.** Ἡ θεία λειτουργία εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐδῶ στή γῆ. Ἐμεῖς στήν Κυριακή Προσευχή, στό «Πάτερ ἡμῶν», ζητᾶμε (παρότι πολλές φορές δέν τό ζητᾶμε συνειδητά, ἀλλά λέμε τυπικά τά λόγια τῆς προσευχῆς) ἀπό τό Θεό νά ἔλθει ἡ βασιλεία Του: «*ἀγιασθήτω τό ὄνομά σου, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, ὡς ἐν οὐρανῶ καί ἐπί τῆς γῆς*». Αὐτά τά τρία αἰτήματα ἐκπληρώνονται μέσα στίς ἱερές ἀκολουθίες καί μάλιστα στή θεία λειτουργία. Τί ζητᾶμε τελικά; «*Ἀγιασθήτω τό ὄνομά σου*», δηλαδή νά δοξασθεῖ τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ, νά τόν ἀναγνωρίσουμε ὡς ἅγιο καί ἐμεῖς καί οἱ ἄλλοι.

Οἱ ἱερές ἀκολουθίες ἔχουν τέτοια δομή, ὥστε ὀδηγοῦν τό νοῦ σ' αὐτή τή δοξολογία τοῦ Θεοῦ. Γιά παράδειγμα λέμε: «*Δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι!*» μετά τήν ἀνάγνωση τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου. Ἐπίσης, πρὶν τήν ἀνάγνωση τοῦ ἐωθινοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου γίνεται μία δοξολογία τοῦ Θεοῦ, ὅταν λέμε στήν ἐκφώνηση: «*Ὅτι ἅγιος εἶ ὁ Θεός ἡμῶν, καί σοί τήν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ καί τῷ Υἱῷ καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων*». Προτρεπόμαστε, ζητεῖται ἡ προσοχή μας, στό νά ἐκφράσουμε τή δοξολογία πρὸς τό Θεό. Ὅταν ὁμολογοῦμε ὅτι στό Θεό ἀνήκει κάθε δόξα, τιμὴ καί προσκύνηση, εἶναι κατάλληλη στιγμή νά σκεφτοῦμε πόση δοξολογία τοῦ προσφέρουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι.

Οί ιερές ακολουθίες μᾶς δίδουν τήν εὐκαιρία νά προσανατολίσουμε τίς ψυχές μας πρὸς τὸ Θεό, μᾶς κάνουν νά Τόν προσέξουμε, νά συνειδητοποιήσουμε τήν παρουσία Του. Οί ιερές ακολουθίες μᾶς δίνουν τή δυνατότητα νά κάνουμε κάτι συγκεκριμένο γιά τὸ Θεό ἢ νά κάνουμε κάτι συγκεκριμένο ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Βγάζουν τὸ Θεό ἀπὸ τὴ θέση τῆς κοινῆς σκέψης καί Τόν φέρνουν στήν ιδιαίτερη σκέψη τοῦ πιστοῦ χριστιανοῦ.

4. Οἱ ιερές ακολουθίες καί ἡ θεία λειτουργία μᾶς διδάσκουν καί μᾶς οικοδομοῦν πνευματικά

Ἡ δομὴ καί τὰ μέρη τῶν ἱερῶν ακολουθιῶν εἶναι συντεθειμένα κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νά διδάσκεται ἀπὸ αὐτές. Ἐγὼ μόνο σπουδάζοντας Θεολογία ἀνακάλυψα τοὺς θησαυροὺς πού περιέχονται στίς ιερές ακολουθίες. Ἀναφέρομαι στὰ λειτουργικά κείμενα, γιατί ἐμεῖς τελοῦμε τίς ιερές ακολουθίες σύμφωνα μέ προκαθορισμένη τάξη, σύμφωνα μέ κάποια κείμενα τὰ ὁποῖα κατάρτισε καί μᾶς προσέφερε ἡ Ἐκκλησία. Τὰ κείμενα αὐτὰ περιέχουν διδασκαλίες πίστεως καί ἠθικῆς τίς ὁποῖες ἀκολουθεῖ ἡ ἅγια μας Ἐκκλησία. Αὐτό σημαίνει ὅτι οἱ ιερές ακολουθίες ἔχουν τὴ χάρη νά μᾶς δεσμεύουν γιά τὸ Θεό, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καί γιά τὴ δική μας ἀφέλεια, γιά τὴν πνευματικὴ μας προκοπή.

Νομίζω πὼς εἶναι αὐτονόητο πλέον γιατί ἐπιμένω νά πηγαίνουν οἱ ἄνθρωποι στήν ἐκκλησία, στίς ιερές ακολουθίες, στὴ θεία λειτουργία. Ἄς λάβουμε ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ ιερές ακολουθίες μᾶς τοποθετοῦν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, στρέφουν τὴν προσοχή μας στό Θεό, καλοῦν τὸ Θεό νά παρέμβει στὴ ζωὴ μας, μᾶς κάνουν ἐμᾶς διαθέσιμους γιά τὸ Θεό, μᾶς δίδουν τὴν εὐκαιρία νά ἐξετάσουμε τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μας καί νά συνειδητοποιήσουμε τὸ ἐνδιαφέρον ἢ τὴν ἔλλειψη ἐνδιαφέροντος γιά ὅ,τι ἀναφέρεται στήν πνευματικὴ μας πρόοδο.

Ἐλόκληρη ἡ ἐκκλησία, ὡς οἶκος προσκύνησης τοῦ Θεοῦ, εἶναι γιά μᾶς ὁ οὐρανός πάνω στὴ γῆ. Ὑπάρχει ἓνας οὐρανός ὑπεράνω αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ ὑπάρχει καί ἓνας οὐρανός πάνω στὴ γῆ. Θά ἔλεγα ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ οὐρανοὶ πάνω στὴ γῆ, γιατί καί ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νά γίνει οὐρανός πάνω στὴ γῆ. Ἡ ἐκκλησία εἶναι ὁ οὐρανός πάνω στὴ γῆ. Ὅποιος δὲν πηγαίνει στήν ἐκκλησία ἀποφεύγει τὸν οὐρανό, ἀποφεύγει τὴ δυνατότητα νά μπεῖ στὸν οὐρανό πρὶν νά φτάσει στὸν οὐρανό καί δὲν ἔχει ἐλπίδα νά φτάσει κανεὶς στὸν οὐρανό, ἂν δὲ βαδίζει μέσα στὸν ἐπίγειο οὐρανό, τὴν ἐκκλησία.

5. Μέ τὴ συμμετοχὴ στὴ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας ἔχουμε πρόγευση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ πάνω στὴ γῆ

Ἐπειτα, οἱ ιερές ακολουθίες, ἡ θεία λειτουργία, τὰ ἱερά μυστήρια γενικά καί ἡ θεία λειτουργία εἰδικά εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ πάνω στὴ γῆ. Ἡ ἴδια ἡ θεία λειτουργία ἀρχίζει μέ τὰ λόγια: «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καί ἀεὶ καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Τὰ λόγια αὐτὰ παρουσιάζουν τὴ θεία λειτουργία ὡς βασιλεία τοῦ Θεοῦ, δηλαδή ἐμεῖς δὲν εὐλογοῦμε μία βασιλεία τοῦ Θεοῦ πού ὑπάρχει κάπου μακριά, μακριά σὲ σχέση μέ τὸ χρόνο καί τὸν τόπο, ἀλλὰ εὐλογοῦμε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ πού λαμβάνει χώρα μπροστὰ μας, ἐπὶ παρουσία μας, μέσα στὴ θεία λειτουργία.

“Οτι ἡ θεία λειτουργία εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ μπορούμε νά τό καταλάβουμε καί ἀπό τό ὅτι ἐμεῖς, εύρισκόμενοι μέσα στή θεία λειτουργία, εἰκονίζουμε τά χερουβείμ λέγοντας τά λόγια: «Οἱ τά χερουβείμ μυστικῶς εἰκονίζοντες καί τῇ ζωοποιῶ Τριάδι τόν Τρισάγιον ὕμνον προσάδοντες». Δηλαδή, κάνουμε ἐδῶ στή γῆ αὐτό πού κάνουν τά χερουβείμ στόν οὐρανό, τά ὅποια, σύμφωνα μέ τήν ἀγία Γραφή, εἶναι ὑπάρξεις πολυόμματα. Τί σημαίνει «πολύόμματα»; Μέ μεγάλη γνώση, μεγάλη γνώση τοῦ Θεοῦ, καθόσον τά μάτια εἶναι τά ὄργανα μέ τά ὅποια ὁ ἄνθρωπος φτάνει στή γνώση. Ὅταν λές «πολύόμματα χερουβείμ», δέν πρέπει νά σκέφτεσαι ὅτι τά χέρια τῶν χερουβείμ ἔχουν μάτια καί ὅτι ὀλόκληρο τό μέτωπο εἶναι γεμάτο μέ μάτια ἢ ὅτι στό στήθος ὑπάρχουν μάτια· ὄχι, ἀλλά μέ τήν ἔκφραση «πολύόμματα χερουβείμ» κατανοοῦμε συμβολικά αὐτό πού θέλουμε νά ποῦμε «μέ γνώση». Μέ πολλή γνώση, πού ὀδηγεῖ στή δοξολογία τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἅγιος Ἰσαάκ ὁ Σύρος λέει ὅτι «ὅποιος δέν αισθάνεται μηδαμινός ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἀκόμη δέ γνώρισε τό Θεό». Ἄν ἐμεῖς αισθανόμαστε μηδαμινοί ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, αὐτό σημαίνει ὅτι γνωρίσαμε τό Θεό καί αὐτό, ἀληθινά, πρέπει νά ἐπιδιώκουμε ὅλο καί περισσότερο, νά προσφέρουμε, δηλαδή, στό Θεό δοξολογία ἐξαιτίας τῆς συνειδητοποίησης τοῦ μεγαλείου τοῦ Θεοῦ, νά σκεφτόμαστε τό Θεό ὡς Αὐτόν πού εἶναι Μέγας.

«Ὡς ἐμεγαλύνθη τά ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σοφία ἐποίησας» (Ψαλμ. 103, 24) ἔλεγε ὁ ψαλμωδός. «Μέγας εἶ Κύριε, καί θαυμαστά τά ἔργα σου, καί οὐδείς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον τῶν θαυμασιῶν σου», ἀναφέρει ἡ εὐχή τοῦ βαπτίσματος καί τοῦ ἀγιασμοῦ τῶν Θεοφανείων. «Ἐθαυμαστώθη ἡ γνώσις σου ἐξ ἐμοῦ· ἐκραταιώθη, σὺ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν» (Ψαλμ. 138, 6), ἔλεγε ὁ ψαλμωδός ἀναλογιζόμενος τήν πλάση τοῦ ἀνθρώπου. Τά λόγια «Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστόν τό ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ· ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν» (Ψαλμ. 8, 1) εἶναι μία ἔκρηξη τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ὁποίας ὁ ψαλμωδός ἐκδηλώνει τή συνείδηση τοῦ μεγαλείου τοῦ Θεοῦ. Ὅλα αὐτά τά πράγματα ἔρχονταν ἀπό μία ἐμπειρία τοῦ ψαλμωδοῦ, μία ἐμπειρία προσευχῆς, ἐμπειρία τήν ὁποία ἐμεῖς πολλές φορές δέν ἔχουμε καί δέν τήν ἐπιδιώκουμε καί γι’ αὐτό τό λόγο δέν εἴμαστε ἀληθινά παρόντες, ὅταν ἀναπέμπουμε δοξολογία στό Θεό.

Ἀλλά, βέβαια, ἐμεῖς πιστεύουμε ὅτι στή βασιλεία τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος θά εἶναι στρατευμένος στή δοξολογία τοῦ Θεοῦ ἀπό συναίσθηση τῆς μεγαλωσύνης Του καί ἡ ἐμπειρία μέσα στή βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔρχεται ἀπό αὐτή τή συνείδηση, ἀπό αὐτό τό ξεχύλισμα τῆς ψυχῆς γιά τό μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ. «Ἁγιασθήτω τό ὄνομά Σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία Σου· γενηθήτω τό θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῶ καί ἐπί τῆς γῆς». Αὐτό σημαίνει ὅτι ἐμεῖς μέσα στή θεία λειτουργία κάνουμε αὐτό πού κάνουν οἱ ἄγγελοι στόν οὐρανό καί κάνουμε στή γῆ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅπως αὐτό γίνεται στόν οὐρανό. Ἀσφαλῶς, σύμφωνα μέ τά μέτρα μας. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού πλήττουν μέσα στήν ἀκολουθία! Καί αὐτοί πρέπει νά συνεχίσουν νά πηγαίνουν στήν ἀκολουθία, ὄχι γιά νά πλήττουν, ἀλλά γιά νά παύσουν νά πλήττουν! Ἀκόμη, πρέπει νά πηγαίνουν στήν ἀκολουθία γιά νά συνηθίσουν μέ τίς σκέψεις τῆς ἀκολουθίας. Εἶναι ἀπαραίτητο νά εἶναι παρόντες γιά νά δώσουν ἐμπρακτῆ ἀπόδειξη ὅτι θέλουν νά ἀποκτήσουν αὐτό πού δέν ἔχουν καί ὅτι ξέρουν ὅτι δέν μποροῦν νά ἐπιτύχουν αὐτά πού ἐπιδιώκουν ἔξω ἀπό τά πλαίσια τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, τόν ἐπίγειο οὐρανό, τή βασιλεία τοῦ Θεοῦ πάνω στή γῆ.

Ἐπομένως, ὅλοι ὅσοι δέν πηγαίνουν στήν ἐκκλησία εἶναι μακριά ἀπό τά δῶρα τῆς ἐκκλησίας καί δέν μποροῦν νά εἶναι μέτοχοι σ’ αὐτά πού εἶναι μέτοχοι οἱ παρόντες, οἱ

όποιοι συμμετέχουν στις εκκλησιαστικές ακολουθίες και στη θεία λειτουργία. Έτσι και εγώ, σ' αυτόν που δεσμεύεται να ακολουθήσει το πνευματικό πρόγραμμα, ή πρώτη συμβουλή που του δίνω είναι: **τήν Κυριακή να πηγαίνει στη θεία λειτουργία!**

6. Πολλοί άνθρωποι δέ συνειδητοποιούν την πνευματική απόλεια από την απουσία τους στη λατρεία

Εγώ επιμένω να πηγαίνουν, αν όχι σε όλες τις ακολουθίες, τουλάχιστον στη θεία λειτουργία. Και αν συμβεί κάποιος να μην πηγαίνει στη θεία λειτουργία, ούτε που κάθομαι να συνομιλήσω μαζί του, γιατί δεν έχω να του πω τίποτε. Για παράδειγμα, κάποιος, όταν τον ρώτησα τι κάνει την ώρα που θα έπρεπε να βρίσκεται στην εκκλησία, μου απάντησε: «Βλέπω τηλεόραση»! Και τότε του είπα: «Πρόσεξε, αυτό σημαίνει ότι μπροστά σου έχεις την τηλεόραση, ενώ στο Θεό γύρισες την πλάτη σου. Άλλαξε τώρα, πήγαινε στην εκκλησία, ώστε να έχεις μπροστά σου το Θεό και πίσω σου την τηλεόραση».

Οι άνθρωποι πολλές φορές κάνουν απρόσεκτα κάποια πράγματα. Αν ρωτήσεις κάποιον γιατί δεν πηγαίνει στην εκκλησία, σπάνια θα ακούσεις ότι δεν πιστεύει και γι' αυτό δεν πηγαίνει στην εκκλησία. Στην πραγματικότητα, όμως, αυτός που δεν πηγαίνει στην εκκλησία δεν έχει τόση πίστη όση χρειάζεται για να πάει στην εκκλησία, δεν έχει τόση πίστη όση χρειάζεται για να παραμείνει στην εκκλησία, ούτε τόση πίστη όση χρειάζεται για να παρακολουθεί τις ακολουθίες της εκκλησίας.

Δεν είναι δυνατόν να γίνει πρόοδος πνευματική μακριά από τα έργα της πίστης. Η πίστη αυξάνει με τα έργα της πίστης. Αν οί πιστοί νηστεύουν, τότε και οί λιγότερο πιστοί πρέπει να νηστεύουν, για να έχουν εμπρακτη πίστη που θα τους ενισχύει στην πίστη. Αν οί πιστοί πηγαίνουν στην εκκλησία, πρέπει και ο λιγότερο πιστός να πάει, για να έχει, έστω, μία παρουσία στην εκκλησία. Κάποιος μου έλεγε: «Πάτερ, εσείς μου λέτε να πηγαίνω στην εκκλησία, αλλά δεν μπορείτε να φανταστείτε πόσες κακές σκέψεις κουβαλάω εκεί, πόσα μολυσμένα πράγματα κουβαλάω μέσα στο μυαλό μου». Γνωρίζω ότι οί άνθρωποι είναι πολύ διαφορετικοί, αλλά ξέρω και αυτό, ότι, χωρίς να πηγαίνεις εκεί όπου υπάρχει ή δωρεά, ή χάρη του Θεού, δεν μπορείς να δεχτείς τη χάρη του Θεού. Επομένως, πηγαίνεις έτσι όπως είσαι, με σκέψεις, όσο και αν είναι μολυσμέ-νες, όσο και αν είναι κατώτερες. Πηγαίνεις εκεί διότι, μόνον έτσι μπορεί να έλθει ο καιρός που θα καθαρίσει το μυαλό σου και δε θα έχεις πλέον τις κατώτερες σκέψεις που έχεις προς τό παρόν.

Η συμμετοχή στις ιερές ακολουθίες είναι και μία άφορμή διδασκαλίας, ένα είδος σχολείου. Ανέφερα πιά πάνω ότι μόνο όταν φοίτησα στη Θεολογική Σχολή διαπίστωσα τους θησαυρούς που υπάρχουν στις ιερές ακολουθίες. Πρίν σπουδάσω Θεολογία δεν ασχολήθηκα ειδικά με τά κείμενα των ιερών ακολουθιών, με τά λειτουργικά κείμενα. Πήγαινα στην ακολουθία, γνώριζα από στήθους ένα πλήθος κειμένων, μπορούσα να τά απαγγείλω, μπορούσα να στοχαστώ πάνω σ' αυτά, αλλά λίγο εμβάθυνα σ' αυτά. Τά είχα μάθει σαν ένα ποίημα (είχα καλή μνήμη και τά μάθαινα γρήγορα), χωρίς να αναλογίζομαι ποιό βάθος σκέψης βρίσκεται σ' αυτά.

Στη Θεολογική Σχολή, ο ιερέας που ήταν καθηγητής της Μουσικής και του Έκκλησιαστικού Τυπικού, πρώτα αυτός, μου επέστησε την προσοχή στο θέμα του περιεχομένου των λειτουργικών κειμένων. Εγώ τότε πρόσεξα, πείστηκα για την αλήθεια που περιέχεται σ' αυτή την τοποθέτηση και στη συνέχεια ασχολήθηκα προσωπικά.

7. Ἡ ἀκολουθία μέ τά λόγια της εἶναι ἡ «βοή» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος

Τώρα, πρὸς τὰ τέλη τῆς ζωῆς μου, ὁμολογῶ ὅτι λυπᾶμαι πού δέν ἀσχολήθηκα ἀκόμη περισσότερο μέ τίς ἱερές ἀκολουθίες! Ἔπρεπε νά ἀσχοληθῶ ἀκόμη περισσότερο, ἀλλά, τελικά, ἀσχολήθηκα μέ πολλά. Καλά ἦταν καί αὐτά. Ἀλλά σάν τά λειτουργικά κείμενα δέν εἶναι τίποτε ἄλλο! Ἐφτασα στό συμπέρασμα ὅτι **οἱ ἱερές ἀκολουθίες εἶναι ἡ βοή τοῦ Πνεύματος**. Ἡ βοή τοῦ Παναγίου Πνεύματος. Στήν Ἁγία Γραφή υπάρχουν τρία σημεῖα ὅπου γίνεται λόγος γιά τή βοή τοῦ Πνεύματος. Πιό συγκεκριμένα, στό κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιο, ὅπου παρουσιάζεται ἡ συνομιλία τοῦ Κυρίου μέ τό Νικόδημο, μεταξύ ἄλλων ὁ Χριστός λέγει: «*Τό πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καί τήν φωνήν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καί πού ὑπάγει* (3, 8)». Δηλαδή, δέ γνωρίζεις τό σημεῖο τῆς ἐκκίνησης καί τῆς ἀφίξης τοῦ ἀνέμου, ἀκούς ὅμως τή βοή του. Ἀκόμη καί ἂν δέ βρισκεσαι μέσα στόν ἀνεμο, ἂν εἶσαι κάπου, μέσα σ' ἓνα σπίτι, ἀκούς ἀπό ἔξω τόν ἀέρα καί λέγεις: νά, φυσάει ὁ ἀέρας. Δηλαδή, ἀκούς τή βοή τοῦ ἀνέμου.

Σέ ἄλλο σημεῖο γίνεται λόγος γιά τή βοή τοῦ ὕδατος. Πάλι στό κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιο (7, 37-38), καταγράφονται τά λόγια τοῦ Κυρίου: «*Εάν τις διψᾷ ἐρχέσθω πρὸς με καί πινέτω*» καί «*ποταμοί ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρέουσιν ὕδατος ζῶντος*». Τό ποτάμι πάντοτε συνδέεται μέ βοή. Ἐδῶ, βέβαια, δέ γίνεται λόγος γιά τή βοή. Ἀλλά, ὅταν πρόκειται γιά ποτάμι, δέν μπορεῖς νά φανταστεῖς ἓνα ποτάμι πού δέν ἔχει βοή.

Καί, τέλος, στίς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (2, 2), ἐκεῖ πού γίνεται λόγος γιά τήν κάθοδο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τονίζεται: «*Καί ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας*». Πάλι βλέπουμε νά γίνεται λόγος γιά μία βοή. Αὐτή τή βοή, πράγματι, κάνουμε ἐμεῖς νά γίνει αἰσθητή μέ τίς ἱερές ἀκολουθίες. Καί, συγκεκριμένα, τά λειτουργικά κείμενα τά ἐμπνευσμένα ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα τά φέρνουμε στό προσκήνιο, τά κάνουμε ἐνεργά μέ τά λόγια μας στίς ἱερές ἀκολουθίες εἴτε ὅταν τά ἐκφωνοῦμε εἴτε ὅταν τά ψάλλουμε. Στίς ἱερές ἀκολουθίες, εἴτε τό γνωρίζουμε εἴτε ὄχι, εἴτε πιστεύουμε εἴτε ὄχι, βρισκόμαστε μέσα στή βοή τοῦ Πνεύματος, μέσα στή βοή τοῦ ἀνέμου, πού δέν ξέρουμε ἀπό πού ἔρχεται καί πού πηγαίνει, ἀλλά ἔχουμε συνείδηση τοῦ ἀνέμου καί τῆς κατεύθυνσης καί τοῦ ὅτι πρέπει νά μᾶς ὀδηγήσει πρὸς τό Θεό. Βρισκόμαστε μέσα στό βουητό τῶν ὑδάτων, τά ὁποῖα κάνουν αἰσθητή τήν παρουσία τους καί μέ τό βουητό. Ἐμεῖς οἱ ἴδιοι προβάλλουμε τό βουητό μέ τά λόγια πού λέμε ἢ ψάλλουμε. Τελικά, ὅπου εἶναι παρόν τό Ἅγιο Πνεῦμα, ὑπάρχει καί ὁ στροβιλισμός τοῦ ἀνέμου πού ἀκούστηκε κατά τήν κάθοδο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πρόκειται πάλι γιά ἓνα βουητό, βουητό δοξολογίας τοῦ Θεοῦ.

Καί ἀπό πού τό συμπεραίνουμε αὐτό; Ἀπό τό ὅτι ἐκεῖ πού περιγράφεται ἡ κάθοδος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, λέγεται ὅτι ὅσοι ἦταν παρόντες, τή στιγμή πού οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι μιλοῦσαν σέ γλῶσσες οἰκεῖες σ' αὐτούς, ὁμολογοῦσαν: «*Ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλῶσσαις τά μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ*»³. Αὐτό εἶναι πολύ σημαντικό, γιατί γνωρίζουμε ποιό ἦταν τό περιεχόμενο τοῦ ξεχυλίσματος τῆς ψυχῆς διά μέσου γλωσσῶν ἄγνωστων μέχρι τότε στούς Ἀποστόλους, γνωστῶν ὅμως σ' αὐτούς πού τίς ἀκούγαν. Στό κείμενο τῶν Πράξεων ἀναφέρεται ὅτι οἱ Ἀπόστολοι ἔλεγαν κάτι γιά τά μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, γιά τά θαυμαστά ἔργα τοῦ Θεοῦ.

³ Πράξ. 2, 11.

8. Οἱ ἱερέες ἀκολουθίες ζητοῦν τὴ βιωματική μας ἀνταπόκριση στὰ ὅσα ἐπραξε ὁ Θεός γιὰ τὴ σωτηρία μας

Πρόκειται, δηλαδή, γι' αὐτό πού κάνουμε καί ἐμεῖς στίς ἱερέες ἀκολουθίες, ψάλλοντας: «Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος Κύριος Σαβαώθ, πλήρης ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ τῆς δόξης σου». Εἶναι λόγια δοξολογίας, πού ὀφείλονται στή χάρη τοῦ Θεοῦ καί τὴν προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτά τὰ λειτουργικά κείμενα ἐμεῖς τὰ ἐνεργοῦμε. Καί σ' αὐτό τό σημεῖο δέν περιορίζομαι μόνο στή θεία λειτουργία, ἀλλά ἀναφέρομαι καί στίς ἄλλες ἀκολουθίες στίς ὁποῖες, ἐπίσης, ὁμολογοῦμε κάποια πράγματα. Γιὰ παράδειγμα στή Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου συνομιλοῦμε μέ τό Χριστό καί λέμε: «Μετεμορφώθης ἐν τῷ ὄρει Χριστέ ὁ Θεός, δείξας τοῖς μαθηταῖς σου τὴν δόξαν σου, καθὼς ἠδύναντο. Λάμπσον καί ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς, τό φῶς σου τό αἶδιον, πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου· Φωτοδότα, δόξα σοι». Αὐτό σημαίνει ὅτι κατ' αὐτό τὸν τρόπο ἀναπέμπουμε δοξολογία!

Αὐτή ἡ πλευρά τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν εἶναι πολύ σημαντική, καθόσον αὐτές μᾶς τοποθετοῦν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, μᾶς δίνουν τὴ δυνατότητα νά συνομιλήσουμε μέ τό Θεό, νά συνομιλήσουμε μέ τὴ Θεοτόκο, μέ τούς ἁγίους. Ἄλλο παράδειγμα: «Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου Κύριε, ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερῶθη προσκύνησις· τοῦ γάρ Γεννήτορος ἡ φωνὴ προσεμαρ-τύρει σοι, ἀγαπητόν σέ Υἱόν ὀνομάζουσα· καί τό Πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς, ἐβεβαίον τοῦ λόγου τό ἀσφαλές. Ὁ ἐπιφανείς Χριστέ ὁ Θεός, καί τόν κόσμον φωτίσας δόξα σοι». Συνομιλοῦμε μέ τό Χριστό γιὰ ὅσα συνέβησαν κατὰ τὴ Βάπτισις. Γιὰ τὴν Παναγία Τριάδα, πού ἀποκαλύφθηκε, γιὰ τὴ φωνὴ τοῦ Πατέρα, πού εἶπε: «οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός» (Ματθ. 3, 17), γιὰ τό Ἅγιο Πνεῦμα, πού κατῆλθε μέ τὴ μορφή περιστεριοῦ. Ὅλα αὐτά τὰ θέτουμε ἐνώπιόν μας, ὄχι γιὰ νά τὰ ἀντιμετωπίσουμε ὡς πληροφορίες, ἀλλά γιὰ νά βιώσουμε αὐτό πού ἐορτάζουμε, γιατί οἱ ἐκκλησιαστικές ἐορτές δέν εἶναι ἀπλές ἀναμνήσεις ἀλλὰ ἀναμνήσεις πού ἴσως, μάλιστα, ἔχουμε τὴ δυνατότητα νά τίς ζήσουμε πολύ καλύτερα ἀπὸ ὅσο τίς ἔζησαν οἱ σύγχρονοι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Σχετικά μέ τὴ Βάπτισις τοῦ Κυρίου, ἐμεῖς δέν ἔχουμε καμία μαρτυρία γιὰ τὸν τρόπο μέ τὸν ὁποῖο ἀντέδρασαν αὐτοί πού ἦταν παρόντες κατὰ τό συγκεκριμένο γεγονός. Ἀλλά, βέβαια, ἐμεῖς συμμετέχουμε, τὴν κάνουμε σύγχρονη, βιώνουμε τό γεγονός καί γι' αὐτό ἀναφωνοῦμε: «Ἐπεφάνης σήμερον τῇ οἰκουμένη, καί τό φῶς σου Κύριε ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς, ἐν ἐπιγνώσει ὑμνοῦντάς σε· Ἦλθες, ἐφάνης τό φῶς τό ἀπρόσιτον».

Νά μερικές σκέψεις πού θά μπορούσαν νά προκαλέσουν μεγαλύτερη διάθεση, περισσότερη προσπάθεια γιὰ νά χρησιμοποιήσουμε τίς διδασκαλίες, τίς ἐορταστικές εὐκαιρίες, τίς ἱερέες ἀκολουθίες ὡς μέσο διδασχῆς, ἐμπειρίας πνευματικῆς καί δογματικῆς διδασκαλίας ταυτόχρονα καί, στή συνέχεια, γιὰ ξεχύλισμα ψυχῆς πρὸς τὴ δοξολογία τοῦ Θεοῦ.

9. Οἱ ἱερέες ἀκολουθίες εἶναι προϋπόθεση γιὰ σοβαρὴ καί συνειδητὴ πνευματικὴ πορεία ὄλων τῶν ὀρθόδοξων χριστιανῶν

Ἐγὼ σκέφτομαι ὡς ἐξῆς: ἂν κάποιος θέλει νά ζήσει μία αὐθεντικὴ πνευματικὴ ζωὴ, εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖο νά ζήσει συνδεδεμένος μέ τὴν τάξη τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν μας. Ἀναλογιστεῖτε ὅτι ἐμεῖς οἱ Ρουμάνοι εἴμαστε σχεδόν οἱ μοναδικοὶ ὀρθόδοξοι σέ ὁλόκληρο τὸν ὀρθόδοξο κόσμο πού συνομιλοῦμε μέ τό Θεό μέ τὴ γλῶσσα πού μιλάμε στὸν καθημερινό μας

βίο. Οί Ρῶσοι, Βούλγαροι, Σέρβοι, Πολωνοί μιλάνε στό Θεό μέ μία παλαιά γλώσσα, πού δέν εἶναι πιά σύγχρονη. Κάποτε στίς ἀκολουθίες ὑπῆρχε ἡ παλαιοσλαβονική γλώσσα, πού ἔπρεπε οἱ ἄνθρωποι νά τή σπουδάσουν γιά νά τήν καταλάβουν. Παρότι δέν εἶναι πολύ μακρινή, εἶναι ὅπως γιά μᾶς τούς Ρουμάνους ἡ διαφορά μεταξύ τῆς ὁμιλουμένης γλώσσας καί τῆς ψαλτικῆς, τῆς γλώσσας δηλαδή τῶν παλαιῶν μελοποιημένων ὕμνων⁴. Τήν ἴδια δυσκολία θά εἶχαμε ἂν κάναμε τίς ἀκολουθίες στή λατινική γλώσσα, παρότι ἡ λατινική εἶναι ἡ γλώσσα τῶν προγόνων μας. Ἡ λατινική εἶναι μακριά ἀπό αὐτό πού μποροῦμε νά κατανοήσουμε.

Τό ἴδιο καί οἱ Ἕλληνες, δέν κάνουν ἀκολουθίες στή σύγχρονη νεοελληνική γλώσσα ἀλλά στήν ἀρχαία ἑλληνική, τήν ὁποία πρέπει νά τή σπουδάσουν γιά νά τή μάθουν καί νά τήν κατανοήσουν ἀρκετά καλά. Ἀλλά, βέβαια, ἐμεῖς οἱ Ρουμάνοι ἔχουμε αὐτή τή χαρά καί τό πλεονέκτημα, ὅτι μποροῦμε νά συνομιλοῦμε μέ τό Θεό μέ μία γλώσσα μέ τήν ὁποία μιλάμε μεταξύ μας. Δέν ἔχουμε ἀνάγκη νά μάθουμε κάποια συγκεκριμένη γλώσσα, γιά νά συνομιλήσουμε μέ τό Θεό.

Ἔτσι λοιπόν, ἔχοντας αὐτή τή χαρά καί μάλιστα τήν πεποίθηση ὅτι οἱ ἱερεῖς ἀκολουθίες μᾶς βοηθοῦν, εἶναι ἀπαραίτητο τήν Κυριακή νά συμμετέχουμε σ' αὐτές. Πρέπει νά συμμετέχουμε στή θεία λειτουργία καί νά κρατᾶμε αὐτή τή συνήθεια ὅσο μποροῦμε. Νά μὴν προτιμήσουμε τίποτε ἄλλο ἀπό τήν ἀκολουθία. Γιατί, ἅμα πιστεύεις στό Θεό, τότε δύο ὥρες τήν ἐβδομάδα γιά τό Θεό, καί μάλιστα μία μέρα πού εἶναι τοῦ Θεοῦ, δέν εἶναι τίποτε σπουδαῖο! Ἐνῶ, ἂν δέν πιστεύεις στό Θεό, τότε ἴσως καί τά πέντε λεπτά εἶναι κάτι πολύ μεγάλο! Ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού δέν κάθονται οὔτε πέντε λεπτά στήν ἐκκλησία. Καμιά φορά ἴσως μπαίνουν γιά νά δοῦν πῶς εἶναι τό ἐσωτερικό μιᾶς ἐκκλησίας. Αὐτό βέβαια δέ σημαίνει ἀφοσίωση οὔτε πρόοδο σέ μία αὐθεντική χριστιανική ζωή.

10. Ἀκολουθοῦν ἀπαντήσεις τοῦ Γέροντα Θεόφιλου σέ ἐρωτήματα τῶν ἀκροατῶν

- Εἶπατε καί τότε ἀκόμη, ὅταν ἔχουμε πειρασμούς, νά πηγαίνομε στήν ἐκκλησία. Ἄν αἰσθανόμαστε ὅτι ἔχουμε πειρασμούς, ἄλλου εἴδους σκέψεις καί δέν μποροῦμε νά συγκεντρωθοῦμε, τότε νά συνεχίσουμε νά παραμένουμε στήν ἀκολουθία ἢ νά φύγομε ἀπό αὐτήν;

Ἡ λύση δέν εἶναι νά φύγεις, ἀλλά νά βρεῖς νά κάνεις κάτι ἄλλο, νά ἀλλάξεις τίς σκέψεις σου. Ὁ νοῦς ἔχει τήν ιδιότητα νά διασκορπίζεται καί ὅλοι ἔχουμε τόν πειρασμό νά ἐγκλωβιστεῖ ὁ νοῦς μας σέ ἐνέργειες πού δέν ἐπιθυμοῦμε καί σέ σκέψεις πού δέ θά μπορούσαμε νά φανερώσουμε ὅπουδήποτε καί ὅποτεδήποτε. Ὅμως, τό σημαντικό εἶναι νά ὀδηγήσουμε τό νοῦ ἐκεῖ πού πρέπει, ν' ἀπομακρύνουμε τούς κακούς λογισμούς μέ τή βοήθεια τῶν καλῶν λογισμῶν.

- Ὅταν μᾶς ἔρχεται νύστα;

⁴ Σήμερα ἡ γλώσσα τῶν ὕμνων τοῦ ἑσπερινοῦ, τοῦ ὄρθρου καί τῆς θείας λειτουργίας ἔχει ἐκσυγχρονιστεῖ καί ἡ μουσική ἔχει ἀπλοποιηθεῖ (γιά περισσότερα βλ. πρωτ. Κωνσταντίνου Καραϊσαρίδη, Τά ἰδιάζοντα λειτουργικά στοιχεία στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας, ἐκδ. Ἐπέκταση, 1995, σ. 116 κ. ἐξ.).

Όταν νυστάζουμε, νά κοιμόμαστε καλύτερα στό σπίτι, γιά νά μή νυστάζουμε πλέον. Τί συμβαίνει σ' αὐτή τήν περίπτωση; Καί σέ μένα καμιά φορά ἔρχεται νύστα, τί νά κάνω... Δέ θά τό ἤθελα νά νυστάζω, ἀλλά μοῦ συμβαίνει, γιατί ὅταν δέν εἶμαι ξεκούραστος, δέν εἶναι δυνατόν νά μή μοῦ συμβεῖ. Ὅταν μέ ρώτησε ὁ π. Ἰωαννίκιος Μπαλάν - ὁ Θεός νά τόν σκεπάσει - σίς «Πνευματικές Συνομιλίες», τί κάνω γιά νά διώξω τή νύστα, τοῦ εἶπα ὅτι κοιμᾶμαι! Πιστεύω πῶς αὐτό εἶναι τό καλύτερο πού μπορεῖ νά κάνει κανείς, ὅταν θέλει ν' ἀπομακρύνει τή νύστα.

Όταν ἦλθα ἐδῶ στό μοναστήρι, οἱ πατέρες πού ἦταν τότε ἐδῶ ἔλεγαν ὅτι ἔρχεται ὁ ἐχθρός καί σου φέρνει ὕπνο τό βράδυ, γιά νά μήν μπορέσεις νά προσευχηθεῖς. Ἀσφαλῶς δέ συμφωνοῦσα πάντοτε μ' αὐτή τή θέση, γιατί ἔλεγα ὅτι, ἂν ὁ ἐχθρός ἔρχεται τό βράδυ, θά ἔπρεπε νά ἔρχεται καί τό πρωί, γιατί καί τό πρωί προσευχομάστε, καί οὔτε τό πρωί τοῦ ἀρέσει νά προσευχομάστε. Τότε γιατί δέν ἔρχεται τό πρωί; Αὐτό σημαίνει ὅτι δέν πρόκειται γιά τό διάβολο ἀλλά γιά κάτι ἄλλο, γιά τήν κούραση! Δέ χρειάζεται νά τά φορτώνουμε ὅλα στό διάβολο.

Στό χωριό μας ἦταν μία γυναίκα ἡ ὁποία, ὅταν τῆς ἐρχόταν τό βράδυ ὁ ὕπνος κατά τά νυχτέρια, ἔλεγε: «Μοῦ ἔρχεται ὁ ὕπνος, στείλ' τον Κύριε». Ἄν ὁ ὕπνος εἶναι μία εὐλογία τοῦ Θεοῦ, τότε γιατί νά μή μᾶς τόν στείλει; Καμιά φορά κοιμᾶμαι καί ὄρθιος καί, ὅταν ξυπνάω, λέω στόν ἑαυτό μου: «πού βρίσκομαι;». Βέβαια, αὐτό εἶναι μία ἀδυναμία. Ἀλλά σίγουρα δέ θά μέ καταδικάσει ὁ Θεός γιατί κοιμήθηκα. Ἴσως μέ καταδικάσει γιατί δέν κοιμήθηκα ἀρκετά στό κελλί μου, ἀλλά οὔτε καί αὐτό μπορεῖ πάντοτε νά γίνεται.

Περισσότερο μοῦ ἀρέσει ἡ ἀκολουθία κατά τήν ὁποία εἶμαι πιό ξεκούραστος, γιατί τότε εἶμαι σέ θέση νά παρακολουθῶ, νά θέτω τόν ἑαυτό μου ἀπέναντι στά λόγια τῆς ἀκολουθίας καί αὐτό εἶναι πολύ σημαντικό. Ἀλλά, βέβαια, ἐσεῖς οἱ φοιτητές⁵ δέν ἔχετε πρόβλημα, ἀφοῦ κοιμόσαστε μέχρι νά ξεκουραστεῖτε καί ἰδιαίτερα τώρα τίς διακοπές... Ὅμως, νά μήν κοιμόσαστε τήν ὥρα πού θά πρέπει νά βρίσκεστε στήν ἐκκλησία, τήν Κυριακή δηλαδή. Νά ξυπνᾶτε νωρίτερα, γιά νά πᾶτε στήν ἐκκλησία. Καί, ἂν συμβεῖ νά κοιμηθεῖτε κατά τή διάρκεια τῆς ἀκολουθίας, νά προσέξετε τίς ἀγιογραφίες ἐδῶ στήν ἐκκλησία καί ἰδιαίτερα τίς σκηνές τῆς Κρίσεως κατά τή Δευτέρα Παρουσία, γιά νά δεῖτε τί συμβαίνει μέ αὐτούς πού κοιμοῦνται στήν ἀκολουθία!

Λέγαμε προηγουμένως ὅτι εἶναι πολύ σημαντικό πρᾶγμα ἡ συμμετοχή στή θεία λειτουργία. Ὅμως, ἐγώ πιστεύω ὅτι τό κέντρο ἢ τό ὕψιστο σημεῖο τῆς θείας λειτουργίας εἶναι ἡ θεία μετάληψη. Παρά ταῦτα, πολλοί χριστιανοί συμμετέχουν στή θεία λειτουργία, χωρίς νά μεταλάβουν. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι δέν μπορεῖς νά μεταλάβεις χωρίς κάποια προετοιμασία.

- Πιστεύετε ὅτι οἱ ἄνθρωποι πού ζοῦν μέσα στόν κόσμο ἐμποδίζονται ἀπό τό νά μεταλαμβάνουν ἀκόμη καί γιά τίς σκέψεις καί γιά τά μικρά παραπτώματα καί μάλιστα γιά μία μακρά περίοδο ἐτῶν; Πιστεύετε ὅτι αὐτό εἶναι μία σωστή ἀντιμετώπιση;

Ὅχι! Ὑπάρχουν ἁμαρτήματα τά ὁποία οἱ ἄνθρωποι τά διαπράττουν μέσα ἀπό μία ἁμαρτωλή συνήθεια: γιά παράδειγμα, ὅσοι δέν ἔχουν τελέσει ἐκκλησιαστικό γάμο καί ζοῦν μαζί σάν παντρεμένοι, αὐτοί δέν μποροῦν νά μεταλάβουν. Ἐπειτα, ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού κάνουν

⁵ Ἀπευθύνεται σέ φοιτητικό ἀκροατήριο.

κάποια πράγματα: έχουν έχθρους, κάνουν απάτες και γενικά κάποια πράγματα πού τούς ἐμποδίζουν νά πλησιάσουν τό Θεό. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀναφέρει καθαρά: «Δοκιμαζέτω δέ ἄνθρωπος ἑαυτόν καί οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καί ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γάρ ἐσθίων καί πίνων κρίμα ἑαυτῶ ἐσθίει καί πίνει μή διακρίνων τό σῶμα. Διά τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοί ἀσθενεῖς καί ἄρρωστοι καί κοιμῶνται ἱκανοί» (Α' Κορ. 11, 28-30).

Ἐπάρχουν πράγματα τά ὁποῖα δέν μπορεῖς νά ἀγνοήσεις καί πρέπει νά τά ἔχεις ὑπ' ὄψιν σου. Ἀλλά πιστεύω ὅτι θά μποροῦσαν νά μεταλάβουν πολύ περισσότεροι ἄνθρωποι καί πολύ πιό συχνά. Αὐτό ἰσχύει ἰδιαίτερα γιά ἄνθρώπους κάποιας ἡλικίας, πού δέ δεσμεύονται ἀπό κάποια ἁμαρτήματα, καί μάλιστα ἄνθρωποι πού τηροῦν τίς νηστεῖες. Ἐμεῖς δέν πρέπει νά ὑποτιμήσουμε τή θεία μετάληψη ἀλλά οὔτε καί νά τή θεωρήσουμε ὅτι εἶναι μία ἀνταμοιβή γι' αὐτούς πού ζοῦν μία ἐξαιρετική ζωή. Καί τοῦτο γιατί, σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας, ἡ θεία κοινωνία δίδεται «εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καί εἰς ζωὴν αἰώνιον». Ὅχι, δηλαδή, διότι σοῦ ἔχουν συγχωρηθεῖ οἱ ἁμαρτίες καί ἔφτασες στήν αἰώνια ζωή, ἀλλά γιά νά σοῦ συγχωρηθοῦν οἱ ἁμαρτίες καί νά λάβεις τήν αἰώνια ζωή. Ἐπομένως, ἡ θεία μετάληψη εἶναι μία βοήθεια, ὄχι μία ἀνταμοιβή, μέ τήν ἔννοια ὅτι, ὁ ἄνθρωπος αὐτός ἔζησε ἐξαιρετικά «νά τοῦ δώσουμε τή θεία μετάληψη». **Οἱ ἄνθρωποι πρέπει ν' ἀναλογίζονται ὅτι ἡ θεία μετάληψη εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ καί νά μεταλαμβάνουν μέ αὐτό τό φρόνημα.** Ὅχι, δηλαδή, νά μεταλαμβάνουν, ὅπως συμβαίνει στίς μέρες μας, ἀκόμη καί μέ τή νοοτροπία «ἄντε, ἄς μεταλάβουμε!».

Νά ξέρετε, ἐγώ γενικά δέν προτρέπω τούς ἄνθρώπους νά μεταλαμβάνουν, ἀλλά νά ἐξομολογοῦνται. Καί βέβαια, δέν ἐξομολογοῦνται! Καί τότε, ἀφοῦ δέν ἐξομολογοῦνται, σημαίνει ὅτι δέν τούς ἐνδιαφέρει οὔτε ἡ θεία μετάληψη. Οἱ ἄνθρωποι, ὅταν δέν ἔχουν καλή διάθεση, ὅταν δέν ἐνδιαφέρονται γενικά γι' αὐτό τό θέμα, τότε γιατί νά τούς προσφέρουμε καί αὐτή τήν εὐκαιρία, αὐτή τή δυνατότητα; Μόνο καί μόνο γιατί ἀρέσει σέ μένα;